

לעילוי נשמת

מרת אלישבע ע"ה בת יבלחט"א יעקב אליהו ושרה הורביץ

הבחור שמואל אלעזר ז"ל בן יבלחט"א נתן ואביבה הורביץ

הטוען כנגד הכתוב בשטר

מי שלוה מחבירו 100 זוז בשטר, ולאחר מכן בא ואמר פרעתי מחצה, אינו נאמן, כי אם היה פורע, היה לו לומר למלוה לכתוב על השטר, שנפרע חציו, או שיכתוב לו שובר על מחצית החוב.

וכל מה שאמרנו שהחייב אינו נאמן לטעון כנגד השטר, אין זה אלא בשטר שנכתב לשם גביית החוב שבו, אבל כשנכתב לשם דבר אחר, כגון שטר שכירות, אדם נאמן לטעון כנגדו:

לפי פירוש רש"י – כגון שהשכיר בית לחבירו ל-10 שנים, וכתב לו על כך שטר שכירות לעשר שנים, ולא נכתב בשטר מתי החלו אותם שנים, הרי המשכיר נאמן לומר, שהשוכר כבר דר בו 5 שנים, [אף על פי שהשוכר אומר שלא דר בו אלא 3]. ואף על פי שבשטר שביד השוכר כתוב, שיש לו לדור בבית 10 שנים, כי השטר לא נעשה כדי שיוכל השוכר לדור בו 10 שנים, שיעשה על ידי כן כנכתב לגבות בו 10 שנות שכירות, אלא הטעם שנכתב השטר, כדי שעל ידו יתפרסם שהשוכר אינו בעל הבית, אלא שכיר, וידעו שהבית עדיין של המשכיר. ומאחר שהשטר אינו מסייע לשוכר, ויש ספק כמה שנים דר בבית, הדין עם המשכיר שהבית שלו, משום שהוא מוחזק בו, כי קרקע בחזקת בעליה עומדת.

ולפי הפירוש השני של ר"ח – כגון ששכר בית מחבירו ל-10 שנים מזמן ידוע, וכתב למשכיר שטר, שלא קנה ממנו את הקרקע אלא שכרה ממנו ל-10 שנים, ולאחר 5 שנים בא השוכר, ואמר, שילמתי שכר 5 שנים, הרי זה נאמן, [אף על פי שהמשכיר אומר לא שילמת אלא 3], ואף על פי שבשטר שביד המשכיר כתוב שהשוכר שכר ממנו ל-10 שנים, כי השטר הזה אינו כשטר חוב הנכתב כדי לגבות בו את חוב השכירות, אלא רק כדי שיהיה למשכיר ראיה שהבית שלו, ולא יוכל השוכר להחזיק בו. ומאחר שהשטר אינו מסייע למשכיר, ויש ספק כמה חובו של השוכר, הדין עם השוכר, משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

דין שואל בטובו

רש"י מפרש, שאם ביקש אדם מחבירו, שישאלנו איזה כלי "בטובו", והסכים להשאלו לו, הרי הכלי הזה שואל לעולם, כל זמן שראוי למלאכתו, כי "בטובו" הוא כל זמן שהוא טוב וראוי למלאכתו.

אלא שיש חילוק בדבר בין העושה קניין על השאלה הזו, למי שאינו עושה קניין. שמי שאינו עושה על כך קניין, ומסתמך על המשיכה שמושך את הכלי, השאלה תמה בפעם הראשונה שיחזיר את הכלי לבעלים. ואם עשה קניין על השאלה הזו, אינה תמה אפילו כשיחזיר את הכלי לבעלים, ורשאי לחזור וליטול מהם כשיצטרך, על סמך השאלה הראשונה.

וכל זה כשהכלי ראוי למלאכתו, אבל כשיפחות, ולא יהא ראוי למלאכתו, מחזיר את השברים לבעליו, שהרי אינו שלו, אלא שואל לו, וכשנפחת הכלי תמה השאלה.

ולפירוש הערוך, כל השואל כלי מחבירו, רשאי להשתמש בו לעולם, כנגד הטובה שהוא מחזיק למשאל על שהשאלו, ובלבד שלא ישתמש בו תשמיש המכלה אותו, ואם עשה קניין להשתמש בו בכל מלאכה שיחפוץ, רשאי להשתמש בו בכל מלאכה, ואף על פי שהוא חסר וכלה, ואם לא נשאר ממנו אלא ידו של אותו כלי, מחזיר אותו ודיו, ואינו חייב לשלם על חסרונו. [ופירוש זה אינו נראה לתוס'].

-

השואל מעדר לעדור בו האי פרדיסא [=פרדס זה], רשאי לעדור בו את אותו הפרדס בלבד.

השואל מעדר לעדור בו פרדיסא [=פרדס], רשאי לעדור בו פרדס אחד שירצה, ואפילו הוא גדול מאוד.

השואל מעדר לעדור פרדיסי [=פרדסים], רשאי לעדור בו את כל הפרדסים שיש לו, ואין לומר שלא השאיל לו אלא לשני פרדסים בלבד. [ואף על פי שלעניין מכר, האומר בלשון רבים, אין כוונתו אלא לשנים, חלוק מכר משאלה, שהמשאל מתכוון לעשות טובה עם השואל, ואם כן מסתבר שלא צמצם אותה לשנים, אבל לעניין מכר לא מסתבר שמכר הכל. אי"נ לעניין מכר, המוכר מוחזק בכל קרקעותיו, ואין להוציא ממנו אלא את המוכח מלשונו, אבל בזה שהשאיל מעדר, השואל מוחזק בו, ואין להוציא ממנו עד שיעדור את כל הפרדסים שלו].

-

האומר לחבירו השאילני האי גרוגותא [=באר מים חיים זו] להשקות השדות, כל זמן שהיא בבניינה, משקה ממנה, אבל אם חרבה, ורוצה לבנותה ולגמור להשקות ממנה את השדות, המשאל מעכב עליו, ואומר, לא השאלתיך אלא

אותו שחרב, וכשיבנו חדש, אחר הוא, ואינו

שאל לך.

והאומר לחבירו השאילני **גרוגותא** [=באר מים חיים] להשקות השדות, **אפילו חרבה, רשאי לבנותה, ולגמור להשקות ממנה את השדות.**

והאומר לחבירו השאילני **בי גרוגותא** [=מקום לחפור בו באר] להשקות השדות, **רשאי השואל לחפור כמה בורות, עד שיהיה לו כדי צורכו להשקות השדות.**

וכל האמור כאן הוא כשנעשה קניין על השאלה, אבל בדיבור שהסכים המשאיל, לא זכה השואל בדבר, ובכל שעה שירצה המשאיל לסלקו, רשאי לסלקו.

-

האומר לחבירו **בית זה** אני משכיר לך, **נפל הבית, הפסיד השוכר, ואין המשכיר חייב להעמיד לו בית אחר תחתיו.**

האומר לחבירו **בית** אני משכיר לך, **נפל הבית, חייב המשכיר להעמיד לו בית אחר עד תום זמן השכירות, אלא שרשאי להעמיד בית שונה מהראשון, בין גדול מהראשון, בין קטן מהראשון.**

האומר לחבירו **בית כזה** אני משכיר לך, [והראה **על בית מסוים**], **נפל הבית, חייב להעמיד בית כמידתו של הראשון, ואינו יכול לומר, לא התכוונתי שיהיה כמותו בכל דבר, אלא בפרטים החשובים שבו, שמקפידים בהם בני אדם, כגון שאם היה הראשון על שפת הנהר, יהיה גם השני על שפת הנהר.** [וכל שכן שהאומר בית שאני משכיר לך מידתו כך וכך אם נפל חייב להעמיד בית כמידת הראשון].

סליק פרק השואל

פרק תשיעי המקבל

דף ק"ג

אריסות וחכירה

המקבל שדה באריסות, **חולק עם בעל השדה בתבואה, כפי המנהג, [למחצה לשליש או לרביע].** וכתבו התוס', שבמקום שהאריס נותן את הזרע, המנהג הוא שחלק האריס גדול מחלק בעל הבית, ובמקום שבעל הבית נותן את הזרע, או בכרמים ופרדסים שאין צריך זרע, המנהג שחלק בעל הבית גדול מחלקו של האריס.

והמקבל שדה בחכירות, **נוטל לעצמו את כל התבואה, ומשלם לבעל השדה סך קצוב של תבואה [או דבר אחר שיסכימו עליו], בין תעשה הארץ הרבה בין לא תעשה.**

דרך קצירה של מקבלי שדות מאחרים

[באריסות או בחכירות]

יש מקומות שקוצרים את התבואה, [ומניחים את השורש בארץ], ויש בזה מעלה לבעל השדה, [שהנותן בארץ נעשה זבל, ומשביח את השדה לשנה הבאה], ויש בזה מעלה למקבל, [שקצירה קלה מעקירת התבואה עם השורש], ומאחר שיש בזה מעלה לכל אחד מהם, אין חבירו יכול לכפות אותו לשנות מהמנהג, ולעקור [עם השורש], אלא קוצר כפי המנהג.

ויש מקומות שעוקרים את התבואה [עם השורש], ויש בזה מעלה לבעל השדה, [שתהא ארצו נקיה, וכגון שאינה זקוקה לזבל], ויש בזה מעלה למקבל, [שכשיעקור עם השורשים, יחלוק עם בעל השדה גם בשורשים, ואם חוכר הוא יהיו כל השורשים שלו], ומאחר שיש בזה מעלה לכל אחד מהם, אין חבירו יכול לכפות אותו לשנות מהמנהג, ולקצור [בלא השורש], אלא עוקר כפי המנהג.

ויש מקומות שאחר הקצירה או העקירה חורשים את השדה, כדי להפוך שורשים של עשבים רעים שבה, וימותו, ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע השדה, ובמקומות הללו, המקבל חורש את השדה כפי המנהג, אפילו אם ניכש את השדה מעשבים רעים קודם הקצירה או העקירה, ואין בה עתה עשבים רעים אלא מעט, כי אינו נפטר בכך מלחרוש כפי המנהג, אלא אם כן יתנה עם בעל השדה על כך.

מדיני חלוקת אריסות

יש מקומות שהאריס המקבל שדה תבואה, חולק עם בעל השדה גם בפירות האילנות שבה, אף על פי שאינו טורח בהם. ובאותם מקומות, האריס חולק בפירות, אפילו אם בעל השדה נותן לו חלק בתבואה יותר מהמנהג, שאין בכך כדי להפסידו את חלקו בפירות כפי המנהג, אלא אם כן יתנה עמו מתחילה שלא יקבל חלק בפירות.

ויש מקומות שהאריס המקבל שדה תבואה,

אינו חולק עם בעל השדה בפירות האילנות שבה. ובאותם מקומות, האריס אינו חולק בפירות, אפילו אם בעל השדה נותן לו חלק בתבואה פחות מהמנהג, שאין בכך כדי לזכותו בפירות, אלא אם כן יתנה עמו מתחילה שיקבל חלק בפירות.

כשם שחולקים בתבואה, כך חולקים בתבן ובקש, [אותו שנקצץ עם השיבולת קרוי תבן, והנשאר בארץ קרוי קש], אולם בבבל נהגו שהאריס אינו נוטל חלק בתבן. וכשם שחולקים ביין, כך חולקים בזמורות.

ומאחר ששניהם מביאים את הקנים המעמידים את הגפנים, [שהרי אין על האריס אלא לעבוד ולשמור, אבל שאר דברים על שניהם], ממילא **כשנוטלים את הקנים, חולקים בהם,** שהרי שניהם נתנום שם.

שמירת השדה

כל דבר שהוא נצרך לשמירת השדה, ואי אפשר בלעדיו, מוטל על בעל השדה [=כל עיקר בלמא דבעל הבית]. וכל שאפשר לשמור על השדה בלעדיו, ואינו נעשה אלא להקל על האריס, שלא יצטרך לטרוח בשמירה, האריס נותן אותו [=נטירותא יתירתא דאריסא].

א. בוכרתא טפתא וארכבתא.

רש"י מפרש, שסביבות השדה עושים חריץ, ונותנים עפר על המיצר להגביה סביבותיו, ולאחר זמן כשנידש, מוסיפים עליו עפר שנית, ושלישית, הנתינה הראשונה נקראת בוכרתא, [מלשון בכורה], והשניה טפתא, [מלשון ריבוי כמו טפין], והשלישית ארכבתא, [שרוכבת על כולם], וכל אלו הם מעיקר שמירת השדה, **ומוטלים על בעל השדה.**

ור"ח מפרש, שבוכרא וטפתא הם חריץ גדול וחריץ קטן שרגילים לעשות סביבות השדה חוץ לגדר.

ב. קני דחיזרא וחיזרא.

קני דחיזרא הם קנים שנועצים בארץ לאורך המיצר, וחיזרא הם קוצים [או נסרים] שממלאים בן קנה לקנה. **הקנים** הם מעיקר שמירת השדה, שהם סימון המיצר, ולכן הם **מוטלים על בעל השדה.** אבל **מה שממלאים ביניהם,** אינו אלא תוספת שאפשר בלעדיה, ואם **האריס** רוצה בה, הוא **מוסיפה משלו.**

השקיית השדה

בעל הבית מספק את כל הכלים הדרושים להשקיית השדה, והם מרא [=מעדר], או זבילא [=את חפירה], לצורך חפירת תעלות המים, ודלי או זרנוקא [=נוד] שממלאים בהם מים להשקות השדה.

והאריס חופר תעלות מים משפת הנהר עד סוף השדה, ודולה מים מן הנהר, ושופך בתעלות, והן מוליכות את המים עד סוף השדה, והיא שותה מאיליה.

המקבל שדה בית השלחין ויבש המעיין

שדה בית השלחין היא שדה יבשה, שלא די לה במי הגשמים, ומשקים אותה ממעיין שבה, והמקבל אותה כשהיה בה מעיין, על מנת לשלם לבעלים סך מסוים בכל שנה, ולאחר מכן יבש המעיין, כך הוא דינו.

- **אם יבש הנהר הגדול,** המשקה את כל המעיינות, ומחמת כן יבשו כל מעיינות המדינה, הרי זו מכת מדינה, שאי אפשר לתקן אותה על ידי הבאת מים ממקום אחר, כי אין מהיכן להביא, וכל דבר שהוא מכת מדינה, אין **למקבל** להפסיד, ונותן **לבעל השדה פחות ממה שהתחייב לתת לו.**

- **ואם לא יבש המעיין הגדול, ואפשר להביא ממנו מים בדליים,** אף על פי שיבשו המעיינות שבכל שדות המדינה, ויש כאן מכת מדינה, מאחר שאפשר לתקן את היובש על ידי הדליים, **המקבל מחוייב להביא מים בדליים, ואינו פוחת לבעל השדה ממה שהתחייב לתת לו.**

- **ואם לא יבש המעיין הגדול, ולא יבשו שאר מעיינות המדינה, אלא שלו בלבד, הרי זו מכה שבאה על המקבל, ומזלו גרם לה, ואין לבעל השדה להפסיד, ואינו פוחת לו ממה שהתחייב לתת לו.**

מתוך פירוש רש"י משמע, שהדינים הללו אינם אמורים אלא בחכירות. אבל התוס' כתבו, שהם אמורים גם באריסות, חוץ מהדין השלישי, שאינו שייך באריסות, מאחר שאין אפשרות להשקות, ואין יכול בשדה, אין לבעל הבית מה לתבוע מהאריס.

ניתן לקרוא את האותיות המודגשות בלבד כסיכום קצר של הדף

[לתרומות ולהנצחות](#)

[לרכישת ספרי בקיצור באתר אמזון](#)

[להצטרף לקבוצת וואצאפ לקבלת הקבצים מידי יום](#)

[להצטרף לקבוצת טלגרם לקבלת הקבצים מידי יום](#)

כל הזכויות שמורות © מותר להפיץ שלא למטרה מסחרית